

Archeologienota

Gent, Vasco da Gamalaan
Marco Polostraat aanpassing
Deel 1: Verslag van Resultaten

Titel
Archeologienota Gent, Vasco da Gamalaan Marco Polostraat aanpassing. Deel 1: Verslag van Resultaten

Auteur
Kirsten Note, Niels Janssens

Erkende archeoloog
BAAC Vlaanderen bvba
OE/ERK/Archeoloog/2015/00020

BAAC-Projectnummer
2025-0281

Plaats en datum
Evergem, 28 april 2025

Reeks en nummer
BAAC Vlaanderen Rapport 3067
ISSN 2033-6896

Wettelijk depot
KBR

Inhoud

1	Beschrijvend gedeelte	1
1.1	<i>Administratieve gegevens</i>	1
1.2	<i>Juridisch kader en onderzoekstraject</i>	5
1.3	<i>Aanleiding</i>	5
1.4	<i>Huidige situatie en geplande werken</i>	6
1.4.1	Huidige situatie	6
1.4.2	Geplande werken en bodemingrepen	7
1.5	<i>Randvoorwaarden</i>	8
2	Bureauonderzoek	12
2.1	<i>Werkwijze en strategie</i>	12
2.1.1	Onderzoeksdoelstelling	12
2.1.2	Onderzoeksvragen	12
2.1.3	Methoden en technieken	12
2.2	<i>Assessment</i>	14
2.2.1	Landschappelijk kader	14
2.2.2	Historisch kader	22
2.2.3	Cartografische bronnen	23
2.2.4	Orthofotografische bronnen	26
2.2.5	Archeologisch kader	26
2.3	<i>Synthese onderzoeksresultaten</i>	29
2.3.1	Datering en interpretatie onderzoeksterrein	29
2.3.2	Archeologische verwachting	29
2.3.3	Syntheseplan	30
2.4	<i>Besluit</i>	30
2.4.1	Potentieel op kennisvermeerdering	30
2.4.2	Afweging noodzaak verder vooronderzoek	31
3	Samenvatting	32
4	Lijsten	33
4.1	<i>Figurenlijst</i>	33
4.2	<i>Plannenlijst</i>	33
4.3	<i>Tabellenlijst</i>	33
5	Bibliografie	34

1 Beschrijvend gedeelte

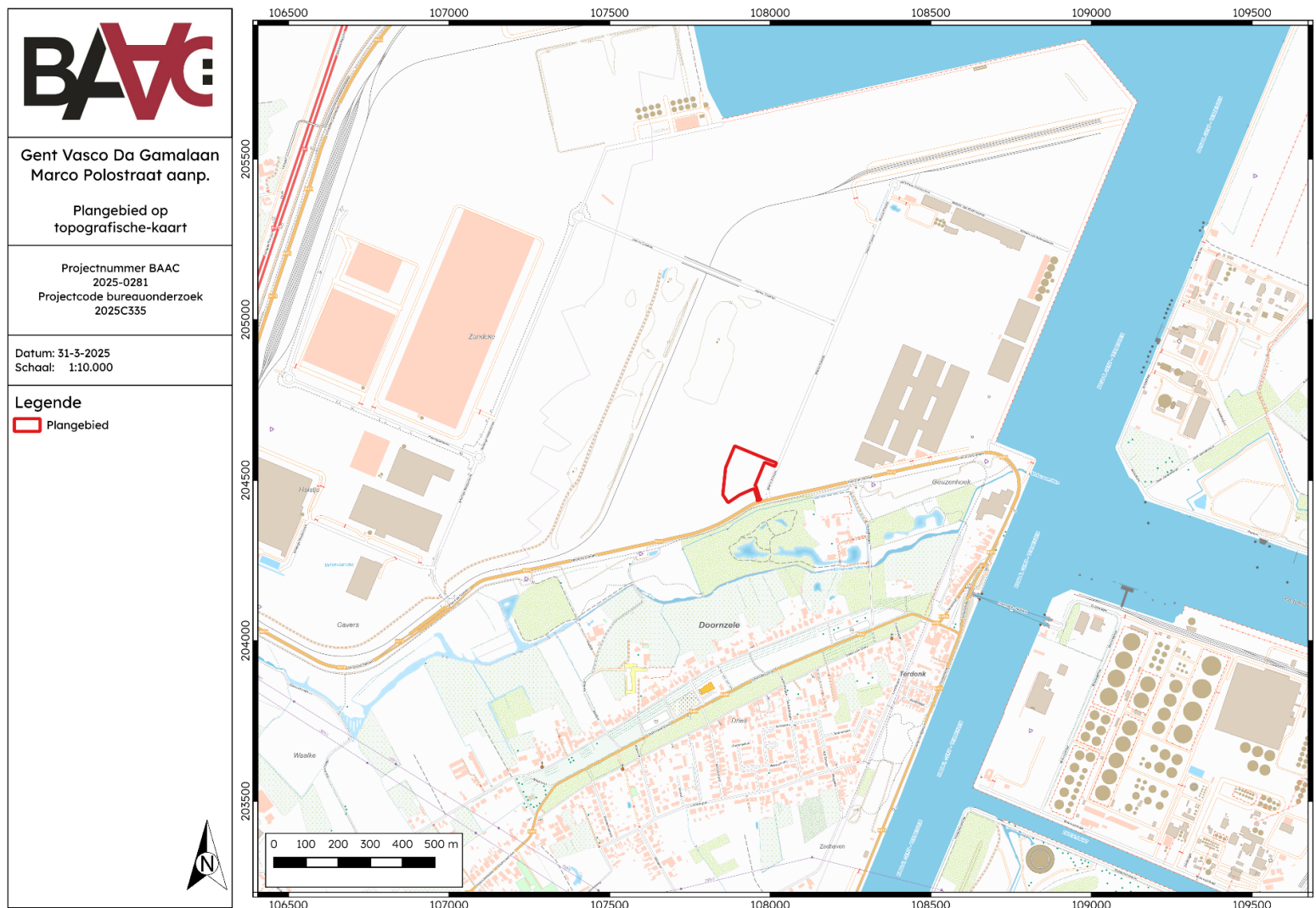
1.1 Administratieve gegevens

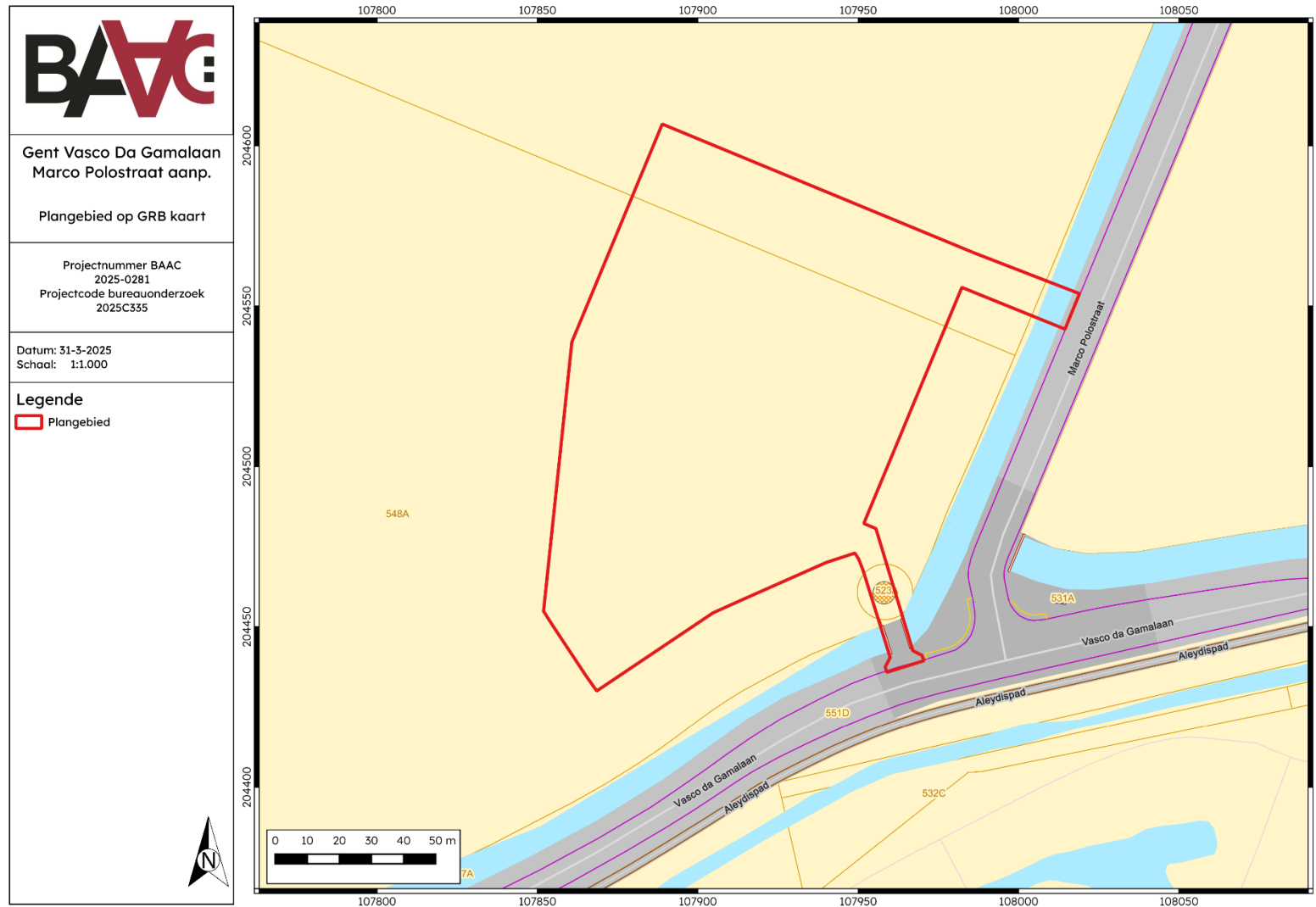
Naam site	Gent, Vasco da Gamalaan Marco Polostraat aanpassing		
Ligging	Hoek van de Vasco da Gamalaan en de Marco Polostraat, 9042 Gent, provincie Oost-Vlaanderen		
Kadaster	Gemeente Gent, Afdeling 14, Sectie G, Percelen 516A (partim) 548A (partim), 523a (partim), 524a		
Coördinaten	Noordwest:	x: 107844,727	y: 204549,367
	Noordoost:	x: 107992,720	y: 204549,367
	Zuidwest:	x: 107844,727	y: 204381,063
	Zuidoost:	x: 107992,720	y: 204381,063
Oppervlakte plangebied	15.095 m ²		
Oppervlakte geplande ingrepen	8.053 m ²		
Kartering gewestplan	1044 (gebied voor zeehaven- en watergebonden bedrijven)		
Projectnummer BAAC Vlaanderen	2025-0281		
Bureauonderzoek	Projectcode	2025C335	
	Erkende archeoloog	BAAC Vlaanderen bvba OE/ERK/Archeoloog/2015/00020	
	Betrokken actoren	Kirsten Note (archeoloog) Niels Janssens (archeoloog)	
	Betrokken derden	Nvt	

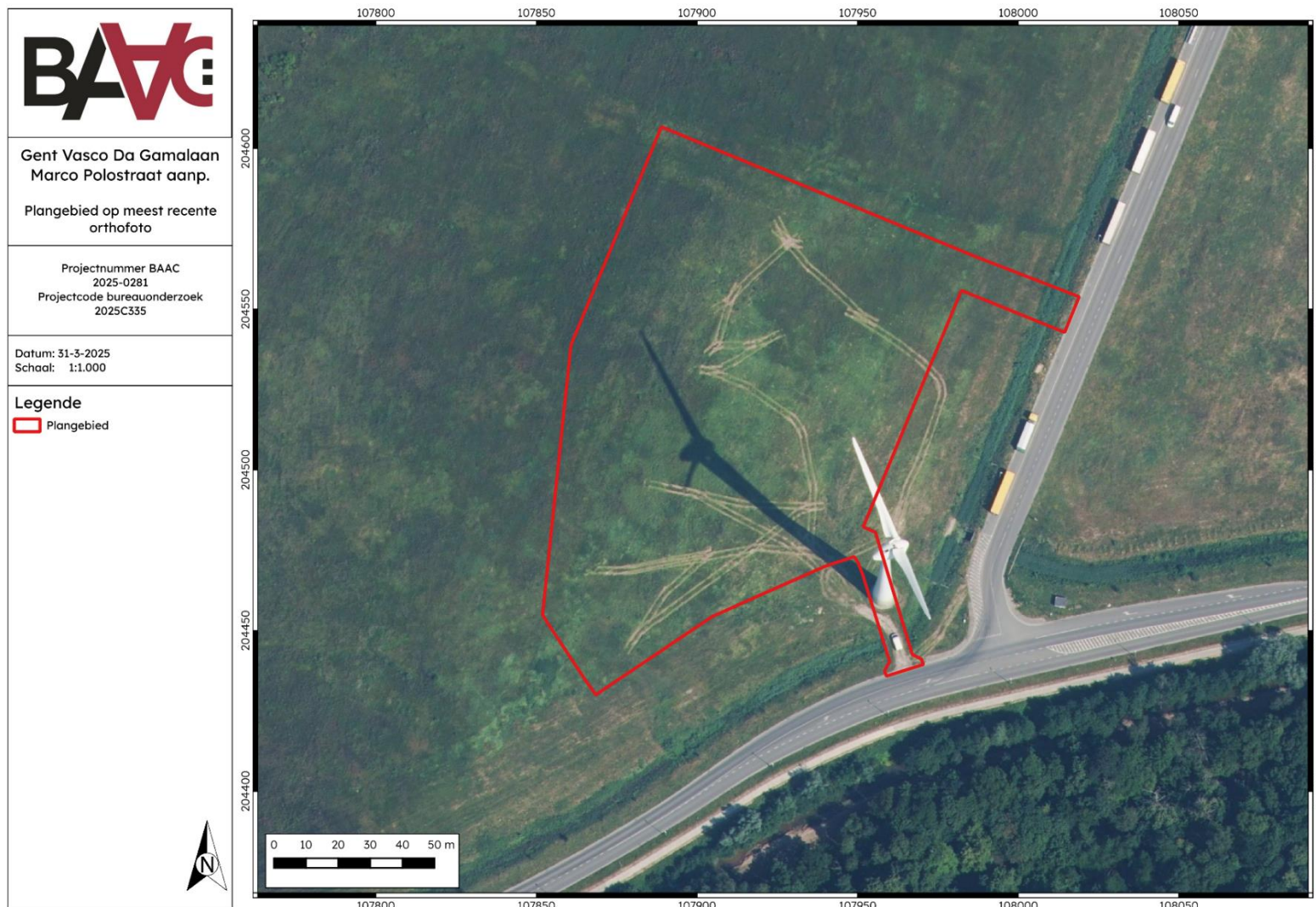
Alle in dit document gebruikte plannen zijn afkomstig uit de catalogus van Geopunt Vlaanderen¹ of het portaal Databank Ondergrond Vlaanderen², tenzij anders vermeld.

¹ GEOPUNT VLAANDEREN 2024 – administratief, historisch, orthofotografisch

² DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN 2023 – geografisch

Plan 3: Plangebied op de meest recente orthofoto (digitaal; 1:1; 31.03.2025)

1.2 Juridisch kader en onderzoekstraject

In het kader van het Onroerenderfgoeddecreet (decreet van de Vlaamse Regering 12 juli 2013) en het Onroerenderfgoedbesluit van de Vlaamse Regering van 16 mei 2014, is de eigenaar en gebruiker van gronden waarop zich archeologische waarden bevinden, verplicht deze waarden te behoeden en beschermen voor beschadiging en vernieling. Dit kan door behoud *in situ*, als de waarden ingepast kunnen worden in de plannen, of *ex situ*, wanneer de waarden onomkeerbaar vernietigd worden. Het doel van de archeologienota is dat er mogelijkheden gezocht worden om *in situ* behoud te bewerkstelligen of, indien dit niet kan, het formuleren van maatregelen voor vervolgonderzoek waarbij het erfgoed *ex situ* wordt behouden.

Om vast te stellen of bij werkzaamheden archeologische waarden zullen worden vernietigd, is een archeologisch onderzoek nodig. In eerste instantie wordt een bureauonderzoek uitgevoerd. Op basis van bekende gegevens van bodemkaarten, uit cartografische en andere historische bronnen en eventueel voorgaand onderzoek in de directe omgeving van het plangebied wordt een inschatting gemaakt van het archeologisch potentieel van het plangebied. Indien uit deze desktopanalyse blijkt dat er een kans is op het aantreffen van archeologische waarden binnen het plangebied, kan het aangewezen zijn de gaafheid van het bodemprofiel en de aanwezigheid van archeologische indicatoren te onderzoeken middels een landschappelijk bodemonderzoek, een veldkartering en/of een geofysisch onderzoek. Deze onderzoeken maken alle deel uit van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Indien op basis van de resultaten van alle nodige facetten van het vooronderzoek zonder ingreep in de bodem niet voldoende informatie verzameld kan worden om een onderbouwde uitspraak te doen aangaande de beslissing tot behoud *in situ*, vrijgave of opgraving van het terrein, moet in een volgende fase een vooronderzoek met ingreep in de bodem worden uitgevoerd.

Het doel van het eventueel vooronderzoek met ingreep in de bodem is een archeologische evaluatie van het terrein. Dit houdt in dat het archeologisch erfgoed opgespoord, geregistreerd, gedetermineerd en gewaardeerd wordt en dat de potentiële impact van de geplande werken op de archeologische resten wordt bepaald. De hiervoor aangewezen methoden zijn archeologische boringen, proefputten en/of proefsleuven. Onderdeel van de evaluatie is dat er mogelijkheden gezocht worden om een eventuele site *in situ* te behouden of, indien dit niet kan, het opstellen van een programma van maatregelen voor vervolgonderzoek (ruimtelijke afbakening, diepteligging, strategie, doorlooptijd, te voorziene natuurwetenschappelijke onderzoeken en conservatietechnieken, voorstel onderzoeksvragen) in de vorm van een opgraving. Het vooronderzoek is uitgevoerd conform de Code van Goede Praktijk 4.0.

1.3 Aanleiding

Het gaat hier om een aanpassing van een vorige archeologienota (ID 30734).

Naar aanleiding van een aanvraag bij een omgevingsvergunning voor stedenbouwkundige handelingen heeft BAAC Vlaanderen bvba een archeologienota opgemaakt. Op het terrein zal door de initiatiefnemer een bedrijventerrein met nieuwe voorzieningen voor elektriciteit gerealiseerd worden. De geplande werken impliceren aanzienlijke bodemingrepen die qua omvang een directe bedreiging kunnen betekenen voor potentieel aanwezig archeologisch erfgoed. Eens het archeologisch bodemarchief aangetast of vernield wordt, betekent dit een onomkeerbaar informatieverlies.

De totale oppervlakte van het plangebied *Gent, Vasco da Gamalaan Marco Polostraat* bedraagt ca. 15.095 m², de geplande bodemingrepen hebben een oppervlakte van 8.053 m². Het plangebied valt buiten een beschermde archeologische site, ligt niet in een archeologisch vastgestelde zone en komt niet voor op de kaart met gebieden waarin geen archeologische waarden (meer) te verwachten zijn (GGA, gebieden geen archeologie).³ Daarnaast werden voor het plangebied en de directe omgeving geen waarden voor ‘beschermd onroerend erfgoed’ opgenomen in het Geoportaal.

Aangezien het plangebied in gebied voor zeehaven- en watergebonden bedrijven (1044) ligt, de totale oppervlakte van de kadastrale percelen, waarop de vergunning betrekking heeft 15.095 m² bedraagt en de totale oppervlakte van de bodemingreep 8.053 m² of meer bedraagt, is volgens het Onroerenderfgoeddecreet van 12 juli 2013 een archeologienota vereist. Deze archeologienota, waarvan akte genomen door het agentschap Onroerend Erfgoed, wordt bij de omgevingsvergunningsaanvraag gevoegd.

1.4 Huidige situatie en geplande werken

1.4.1 Huidige situatie

Het plangebied bevindt zich in het havengebied van Gent aan de Vasco Da Gamalaan, op 900 m ten westen van het Kanaal Gent-Terneuzen en op 1 km ten zuiden van het Kluizendok. Het plangebied zelf is geheel ingenomen door grasland. In het zuidoosten bevindt zich een windmolen.

³ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2024

Figuur 1: Zicht op het plangebied de dato 01/04/2025⁴

1.4.2 Geplande werken en bodemingrepen

Algemeen

De opdrachtgever plant op het terrein de aanbouw van nieuwe voorzieningen voor elektriciteitsvoorzieningen. Hierbij worden eventueel in het plangebied aanwezige archeologische waarden mogelijk vernietigd. De aard en omvang van de ingrepen worden hieronder beschreven.

Op het terrein worden meerdere voorzieningen voor elektriciteit gepland. Het gaat om de aanleg van vier transformatoren, twee gebouwen (relaiszalen), een groot aantal ondergrondse kabels en leidingen, een verharding en wegeaanleg, het plaatsen van een noodgenerator, het graven van drie wadi's en de aanleg van een septische put en regenwaterput. Het terrein zal ook worden omheind. Ter hoogte van de bestaande gracht worden twee oversteken voorzien.

De algemene impact van de werken is eerder gering te noemen. Voor de transformatoren, kabels en leidingen, de verhardingen en wegeaanleg, het plaatsen van een noodgenerator en het graven van de wadi's wordt een afgraving van ongeveer 50cm voorzien.

De diepere ingrepen beperken zich tot de aan te leggen gebouwen en de septische en regenwaterput.

Gebouw 1 wordt aangelegd tot een diepte van maximaal 210 cm onder het maaiveld. En dit over een oppervlakte van 920,45 m².

Gebouw 2 wordt tot een diepte van maximaal 195 cm onder het maaiveld aangelegd. En dit over een oppervlakte van 294,49 m².

⁴ Foto door Auteur.

De regenwaterput en septische put worden aangelegd tot maximaal 326 cm onder maaiveld. Deze hebben echter maar een erg beperkte oppervlakte.

De rest van het terrein wordt deels verhard, deels ingericht als groenzone.

Impactanalyse

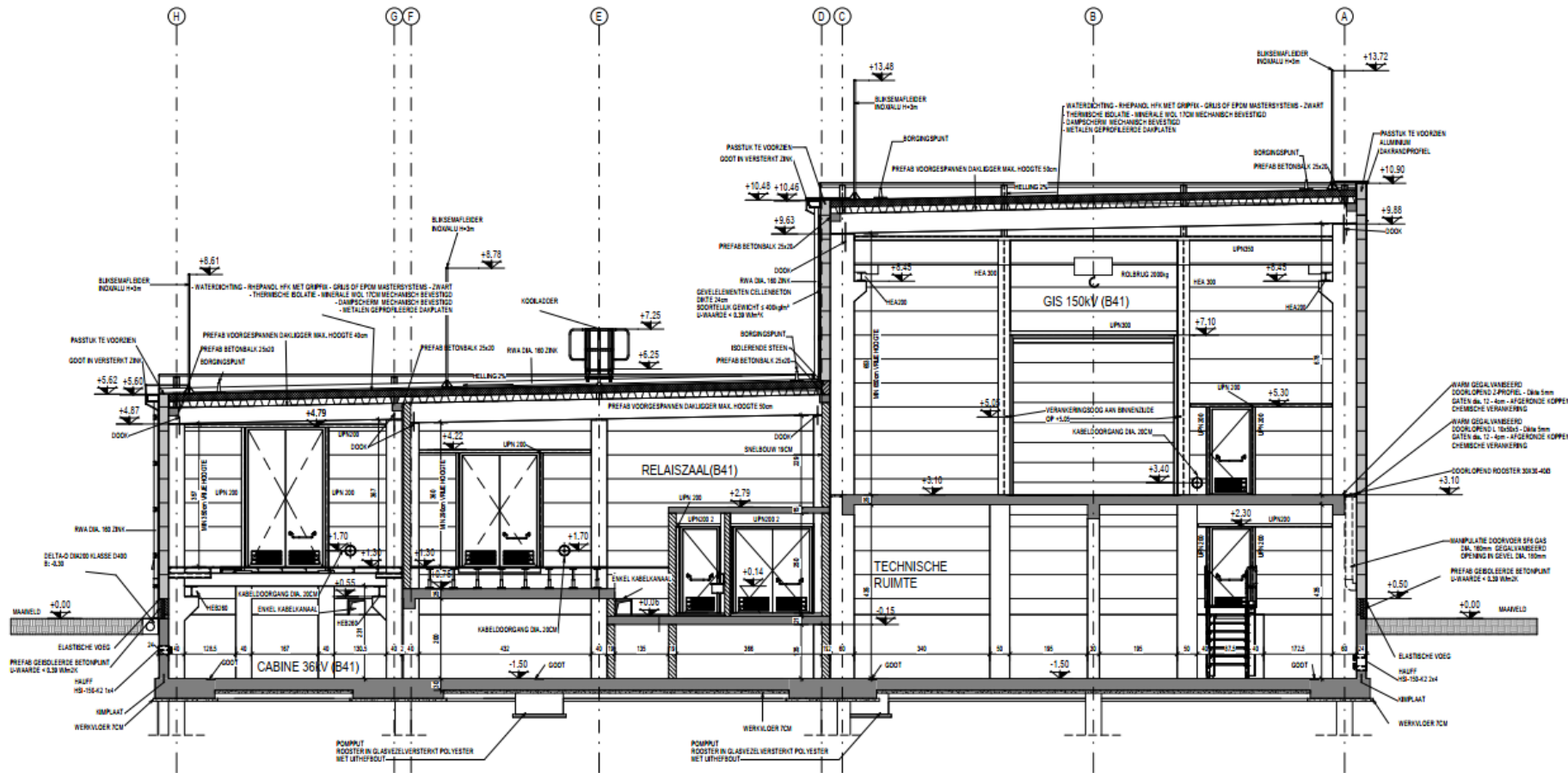
Voor alle werken wordt een buffer van 20 cm meegerekend.

Tabel 1: Geplande werken - overzicht

Aard van de werken	Oppervlakte	Diepte	Diepte inclusief buffer 20 cm
Gebouw 1	920,45 m ²	210 cm	230 cm
Gebouw 2	294,49 m ²	195 cm	215 cm
Septische put, regenwaterput	±18 m ²	326 cm	346 cm
Overige werken	±6.820 m ²	50 cm	70 cm

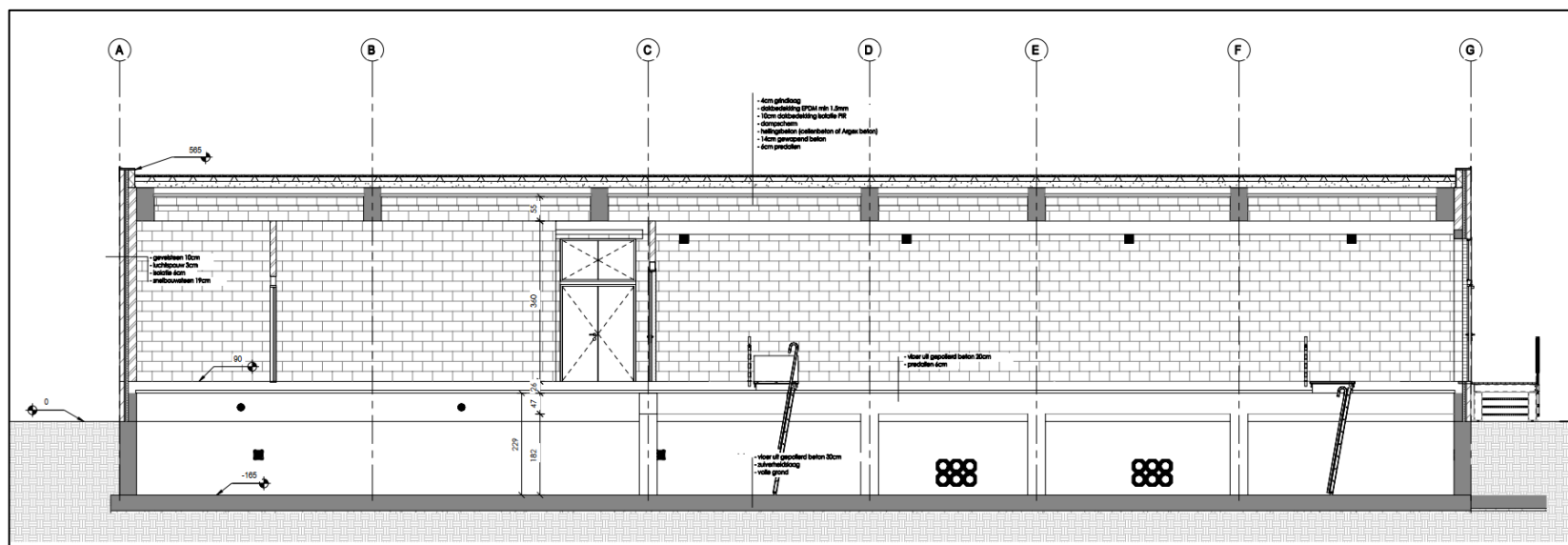
1.5 Randvoorwaarden

Niet van toepassing.

Figuur 2: Doorsnede van de toekomstige inplanting gebouw 1⁵

⁵ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

Figuur 3: Doorsnede toekomstige inplanting gebouw 2⁶

⁶ Plan aangeleverd door initiatiefnemer

Plan 4: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting⁷ op orthofoto (digitaal; 1:1; 24.05.2024)

⁷ Plan aangebracht door initiatiefnemer.

2 Bureauonderzoek

2.1 Werkwijze en strategie

2.1.1 Onderzoeksdoelstelling

Een bureauonderzoek kadert binnen een archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem. Het archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek, het vaststellen van de aan- of afwezigheid van een archeologische vindplaats, zonder de mogelijk aanwezige archeologische resten wezenlijk aan te tasten. Het bureauonderzoek bereikt het doel van archeologisch vooronderzoek zonder ingreep in de bodem door de studie van gekende of ontsloten informatiebronnen.

2.1.2 Onderzoeksvragen

Volgende onderzoeksvragen zullen in dit bureauonderzoek behandeld worden:

- Wat zijn de gekende archeologische en historische gegevens en welke aanwijzingen bevatten de bestaande bronnen over het archeologische potentieel van het terrein?
- Wat is de impact van de geplande werken?
- Is er via archeologisch onderzoek of waarnemingen op aanpalende of nabijgelegen percelen reeds info beschikbaar over de dikte en de opbouw van het aanwezige bodemarchief?
- Zijn er archeologische waarden aanwezig binnen het onderzoeksterrein?

Indien er archeologische waarden aanwezig zijn binnen het onderzoeksterrein:

- Wat is de aard van deze waarden?
- Wat is de impact van de geplande bodemingrepen op deze waarden?

2.1.3 Methoden en technieken

Het doel van het bureauonderzoek is de formulering van een archeologische verwachting van de onderzoekslocatie. Deze verwachting wordt opgesteld op basis van gekende landschappelijke, geologische, archeologische, historische en geografische bronnen.

Een eerste stap bij het formuleren van een archeologische verwachting voor de onderzoekslocatie is deze te situeren binnen een breder landschappelijk kader. Hierbij wordt beroep gedaan op de gekende geografische en geologische bronnen en kaarten, afkomstig uit de catalogus van Geopunt Vlaanderen⁸ of het portaal Databank Ondergrond Vlaanderen⁹, tenzij anders vermeld.

⁸ GEOPUNT VLAANDEREN 2024 – administratief, historisch, orthofotografisch

⁹ DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN 2023 – geografisch

Administratieve en geografische kaarten:

- GRB/kadasterkaart
- Topografische kaart
- Orthofoto
- Digitaal hoogtemodel
- Tertiairgeologische kaart
- Quartairgeologische kaart
- Bodemkaart

De basis van de desktopstudie bestaat verder uit een historische studie van de onderzoekslocatie en zijn directe omgeving. Hierbij wordt de gekende archeologische en historische vakliteratuur over de onmiddellijke omgeving van het plangebied geconsulteerd.

Een bijkomende belangrijke bron van informatie is het historisch kaartmateriaal (afkomstig uit de catalogus van Geopunt Vlaanderen¹⁰). Op basis van deze oude kaarten kan een beeld worden gegeven van de evolutie van de bebouwing in het plangebied door de eeuwen heen, maar met dien verstande dat de draad slechts kan opgepikt worden vanaf het moment dat de eerste kaarten voor het gebied verschenen. Bovendien is de afwezigheid van bebouwing op deze kaarten geen garantie dat er niets geweest is. In de beginperiode van de cartografie werden voornamelijk grotere nederzettingen en belangrijke bouwwerken zoals stadsomwallingen, kerken, kloosters en kastelen weergegeven en was er geen of weinig aandacht voor de burgerlijke architectuur. Het was vaak niet de bedoeling om de huizen in detail of juist weer te geven. Pas vanaf de 19^e eeuw verschijnen de eerste gedetailleerde kadasterkaarten. Een concrete huisgeschiedenis is uit het cartografisch materiaal alleen niet af te leiden. De kaarten kunnen wel ondersteunend werken.

Volgende historische kaarten werden opgezocht en geanalyseerd:

- CAI-kaart¹¹
- Ferrariskaart
- Atlas der Buurtwegen
- Poppkaart
- Vandermaelenkaart
- Topografische kaart 1939

Er werden geen externe specialisten betrokken bij dit onderzoek en geen wetenschappelijke advisering ingewonnen bij derden.

¹⁰ GEOPUNT VLAANDEREN 2024 – administratief, historisch, orthofotografisch

¹¹ CAI 2024

2.2 Assessment

In dit hoofdstuk wordt een overzicht gegeven van de beschikbare kennis inzake bodemkunde, geomorfologie, historie, cartografie en archeologie met betrekking tot het plangebied en omgeving. Deze informatie vormt de basis voor de archeologische verwachting van het onderzoeksgebied.

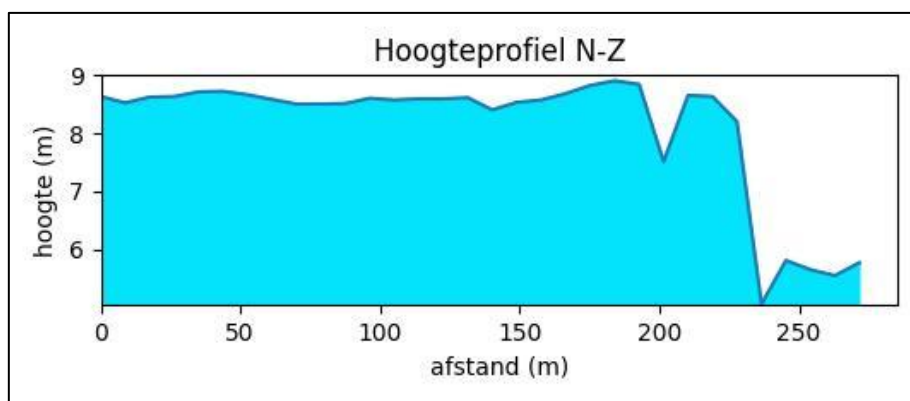
2.2.1 Landschappelijk kader

Topografische situering

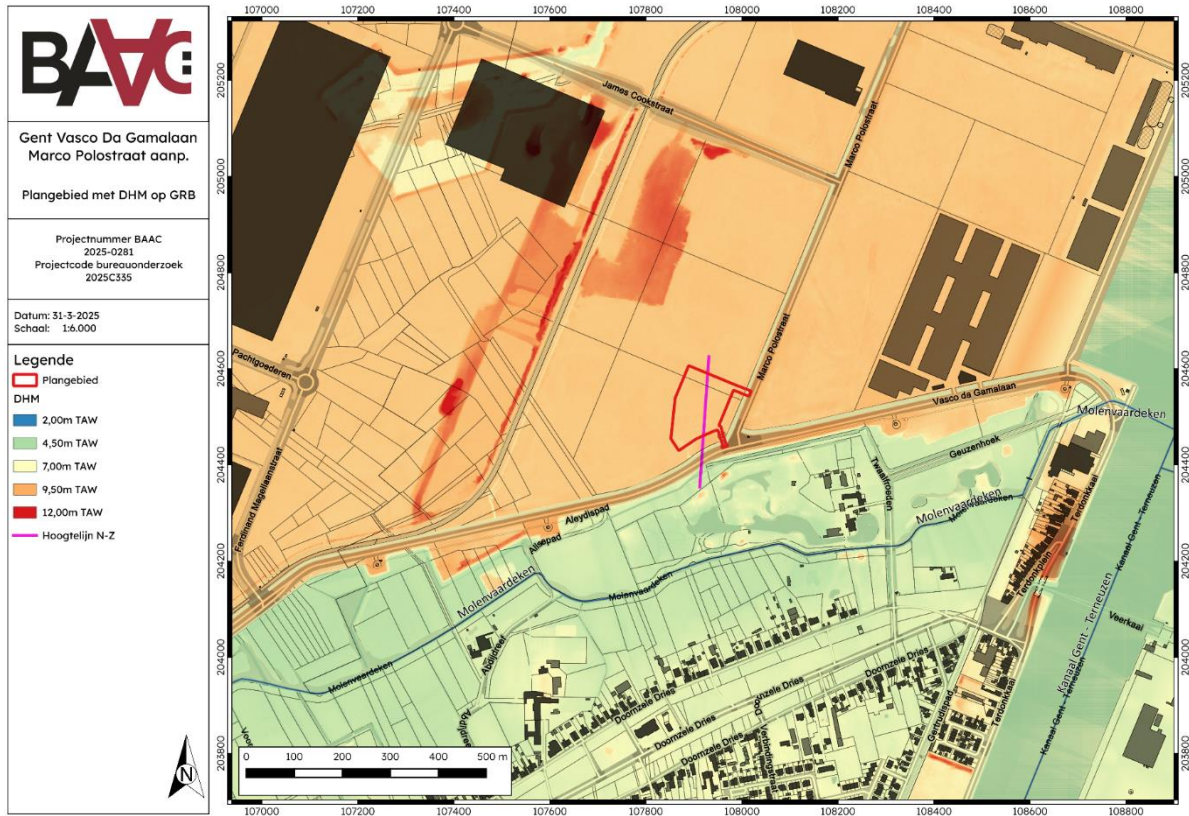
De exacte locatie van het plangebied is weergegeven op Plan 1 en Plan 2. Het plangebied is gelegen aan de Vasco da Gamalaan, op de hoek met de Marco Polostraat. Het terrein maakt deel uit van het Gentse Havengebied (North Sea Port) en de bijhorende industriezone rondom het Kluizendok, een gebied dat werd opgehoogd met baggerspecie. Aan het einde van de 20e eeuw besloot men, in functie van havenuitbreidingen aan het Kanaal Gent-Terneuzen, de bestaande akkers op te hogen met baggerspecie uit het nieuw aan te leggen Kluizendok. Het gedeelte ter hoogte van het plangebied werd eerst opgehoogd rond 2000 - 2003 met ca. 3 m (zie verder). Het gedeelte ten westen van het plangebied werd pas in 2008 - 2011 opgehoogd.

De omgeving rond het projectgebied bevindt zich volgens het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) tussen + 5 en + 8 m TAW. Het oorspronkelijke maaiveld net ten zuiden van het plangebied lijkt zich op een hoogte van ongeveer +5,5 en 5,6m TAW te bevinden. Dit is dus ongeveer 3m lager dan het maaiveld binnen het plangebied. Het plangebied zelf bevindt zich, zoals hierboven beschreven, hoger gelegen tussen de + 8,5 en + 8,6 m TAW.

Ten zuiden, in het lager gelegen oorspronkelijk maaiveld, bevindt zich de Molenvaardeken. Ten oosten bevindt zich het kanaal Gent-Terneuzen en ten noorden het Kluizendok.

Figuur 4: Hoogteverloop terrein

Plan 5: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) met waterwegen, geplot op GRB (digitaal; 1:250; 31.03.2025)

Figuur 5: Zicht op de ophoging vanaf het oorspronkelijke maaiveld. Op de achtergrond is de windmolen (binnen het plangebied gelegen) zichtbaar¹²

¹² Foto door Auteur dd. 01/04/2025

Landschappelijke situering

In geomorfologisch opzicht bevindt het plangebied zich in De Vlaamse Vallei.¹³

De vallei van de Schelde maakt deel uit van de Vlaamse Vallei (zie Figuur 6). Dit is een depressie (in feite een complex van deels bedolven thalwegen) die vanaf het midden-cromerien door fluviaire processen is uitgeschuurd tot diep in het paleogeen- en neogeensubstraat en in de loop van het weichseliaan opgevuld is geraakt. De dikte van dit jong-quartaire opvulpakket kan meer dan 25 m, en plaatselijk zelfs tot 30 m bedragen. De Vlaamse Vallei vormt een lange zandige vlakte waarvan de kern is gelegen ten noorden van Gent, tussen Maldegem en Stekene. De hoogte ligt er gemiddeld lager dan 10 m +TAW. De Vlaamse Vallei heeft oostelijke en zuidelijke uitlopers. De zuidelijke uitlopers vallen min of meer samen met de Leievallei, de Boven-Schelde en Dendervallei. De oostelijke uitlopers strekken zich uit over de as Rupel-Dijle-Demer tot in de buurt van Werchter. In vergelijking met de Scheldevallei komen in de Leievallei dikkere afzettingen over een grotere breedte voor. Het quartaire dek is er dikker en aan de westelijke zijde ook lemiger.¹⁴

De topografie van de Vlaamse Vallei wordt deels bepaald door tertiaire getuigenheuvels uit het paleogeen en neogeen, die in de ondergrond aanwezig zijn. Tevens komt op het laagterras een microreliëf voor dat is gevormd door eolische dekzanden en boreale stuifzandduinen. Daarnaast zijn lokaal ook niet-geërodeerde restanten van de verwilderde fluvioperiglaciale, pre-holocene dalbodem aanwezig in de vorm van donken. Het laagterras wordt ontwaterd door een complex van beekjes waarvan het grootste deel afwatert in de richting van de Leie of de Schelde.¹⁵

In het laatpleistoceen (130.000-11.650 BP¹⁶) werd de Vlaamse Vallei in haar definitieve vorm uitgeschuurd, tot diep in het paleogeen- en neogeensubstraat. Het diepste punt van deze uitschuring werd bereikt op de overgang van het eemiaan (130.000-117.000 BP) naar het weichseliaan (117.000 BP-11.650 BP). In deze periode waren de Leie en de Schelde meanderende rivieren met een sterk veranderende loop. De kustlijn kwam gedurende het eemiaan ongeveer overeen met de huidige kustlijn. Tijdens het weichseliaan werd het klimaat kouder en verkregen de rivieren als gevolg hiervan een vlechtend geulenpatroon (zie Figuur 7).¹⁷

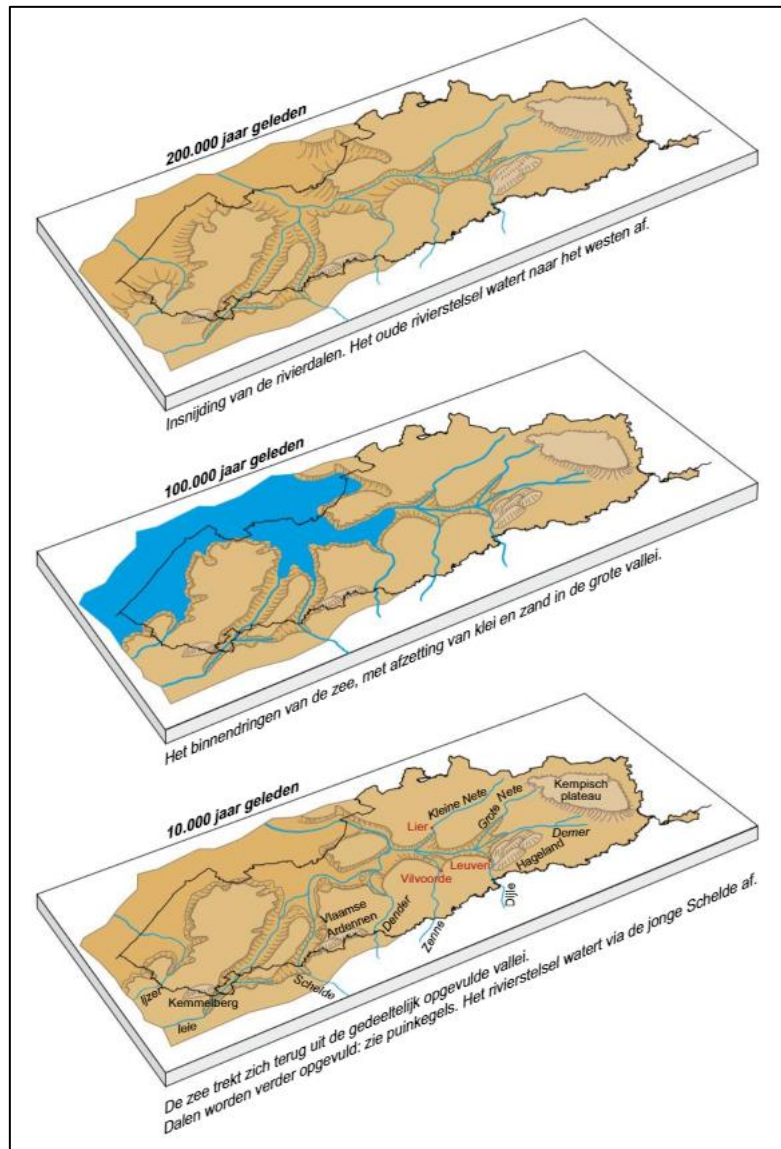
¹³ DE MOOR & MOSTAERT 1993

¹⁴ BORREMANS 2015 p. 211

¹⁵ DE MOOR et al. 1999

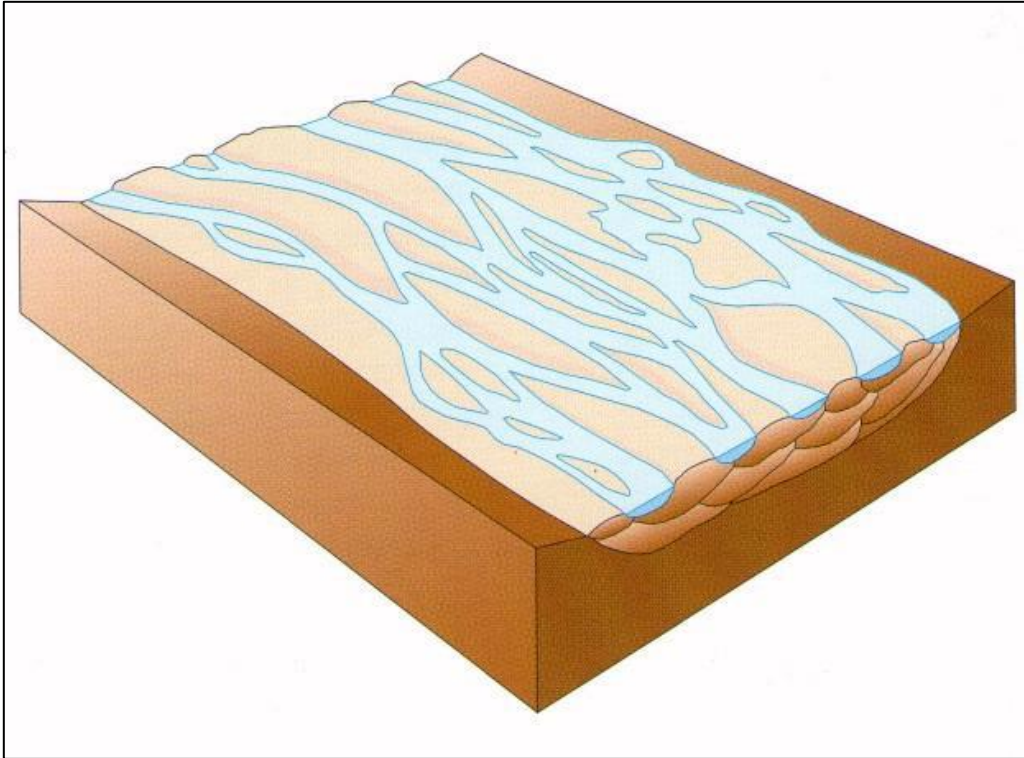
¹⁶ BP = *Before Present*, waarbij het heden gelijkgesteld is met het jaar 1950 n.C.

¹⁷ DE MOOR et al. 1999

Figuur 6: De vorming van de Vlaamse Vallei in de loop van het Pleistoceen¹⁸

¹⁸ BROOThAERS 2003

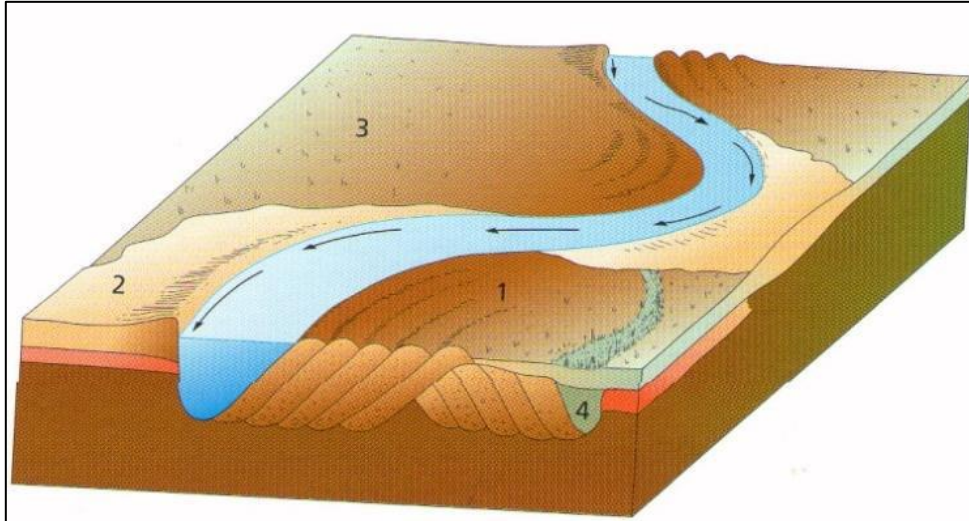
Figuur 7: Schematische voorstelling van een vlechtend geulenpatroon, zoals dit in de Vlaamse Vallei actief was in het Weichseliaan¹⁹

Tijdens het vroegpleniglaciaal (117.000-76.000 BP) was een zeer koud en vochtig klimaat, gekenmerkt door vlechtende riviersystemen en de aanwezigheid van permafrost (permanent bevroren ondergrond). Als gevolg van dit laatste waren de insnijdingen beperkt. De beperkte vegetatie zorgde voor onvoldoende bescherming van de hellingen tegen het smeltwater dat in het voorjaar vrijkwam.²⁰ Fluvioperiglaciale accumulatie domineerde en de Vlaamse Vallei werd door geleidelijke aggradatie opgevuld met afbraakmateriaal van het paleogeen- en neogeensubstraat. Tijdens de lente werd door het smeltwater zand en leem afgezet over de ganse breedte van de vallei. Tijdens de daaropvolgende zomer nam het debiet af en trok het water zich terug naar het hoofdstroomgebied. In de actieve geulen werd nog steeds zand afgezet, terwijl in de depressies in de valleivlakte leem sedimenteerde. De fluvioperiglaciale afzettingen zijn opgebouwd uit materialen die onder koude condities werden aangevoerd, door regen- en smeltwater van sneeuw of bodemijs, en vertonen een uiteenlopende lithologische opbouw en duidelijke laterale facieswisselingen.²¹

¹⁹ VAN STRYDONCK et al. 2000

²⁰ VERBRUGGEN et al. 1991 p. 360-361

²¹ BORREMANNS 2015 p. 216-217

Figuur 8: Schematische voorstelling van een meanderend rivierenpatroon, zoals dit in de vallei van de Leie/Schelde actief is vanaf het laatglaciaal²². 1: Kronkelwaarden (binnenkant van de rivierbocht), 2: Oeverwal (buitenkant van de rivierbocht), 3: Komgronden, 4: Oude, verlande riviermeander.

Tijdens het laatpleniglaciaal (76.000-14.640 BP) trad een zeer koude en droge periode op, waarbij de vegetatie zeer beperkt was en winden vat kregen op het zandoppervlak in een schaars begroeide poolwoestijn.²³ Hierbij werden dekzandruggen afgezet die transversaal op de toen heersende noord- tot noordwestelijke winden lagen. Door superpositie ontstond een langgerekte dekzandgordel, met een steile, zuidwaarts gerichte lijzijde en een zachte noordwaarts gerichte loefzijde. Het gaat hierbij om een pakket van kalkloze, homogene en goed gesorteerde, fijne tot middelmatig fijne zanden met een dikte van 1 tot 5 m. De noordwaarts gerichte afwatering werd hierdoor afgedamd, waardoor langs de zuidrand van dekzandrug verschillende paleomeren ontstonden. Het verwilderde riviersysteem boog oostwaarts af om via het doorbraakdal van Hoboken en de Beneden-Schelde zijn weg naar de zee te zoeken.²⁴

Tijdens het laatglaciaal (de laatste fase van het weichseliaan, 14.640-11.650 BP) en in het holoceen (11.650 BP tot nu) verbeterde het klimaat opnieuw en verkregen de Leie en Schelde opnieuw een meanderend patroon (zie Figuur 8). Het huidige oppervlak valt dan ook grotendeels samen met dat van de laatste fluvioperiglaciale afzettingen uit het weichseliaan. De rivieren sneden zich vanop dat niveau in, wat mede gefaciliteerd werd door de verdwijnende permafrost, waardoor een laagterras ontstond. Later werden deze vroegholocene dalen als gevolg van de stijgende zeespiegel en erosiebasis weer gedeeltelijk opgevuld met alluviale afzettingen.²⁵ Tijdens de koudere dryasperioden binnen het laatglaciaal werden rivierduinen gevormd door lokale verstuiwing van zanden uit de drooggevalen rivierbeddingen. Soms werden deze tijdens het holoceen nog eens lokaal herwerkt, waardoor stuifzandduinen ontstonden.²⁶

²² VAN STRYDONCK et al. 2000

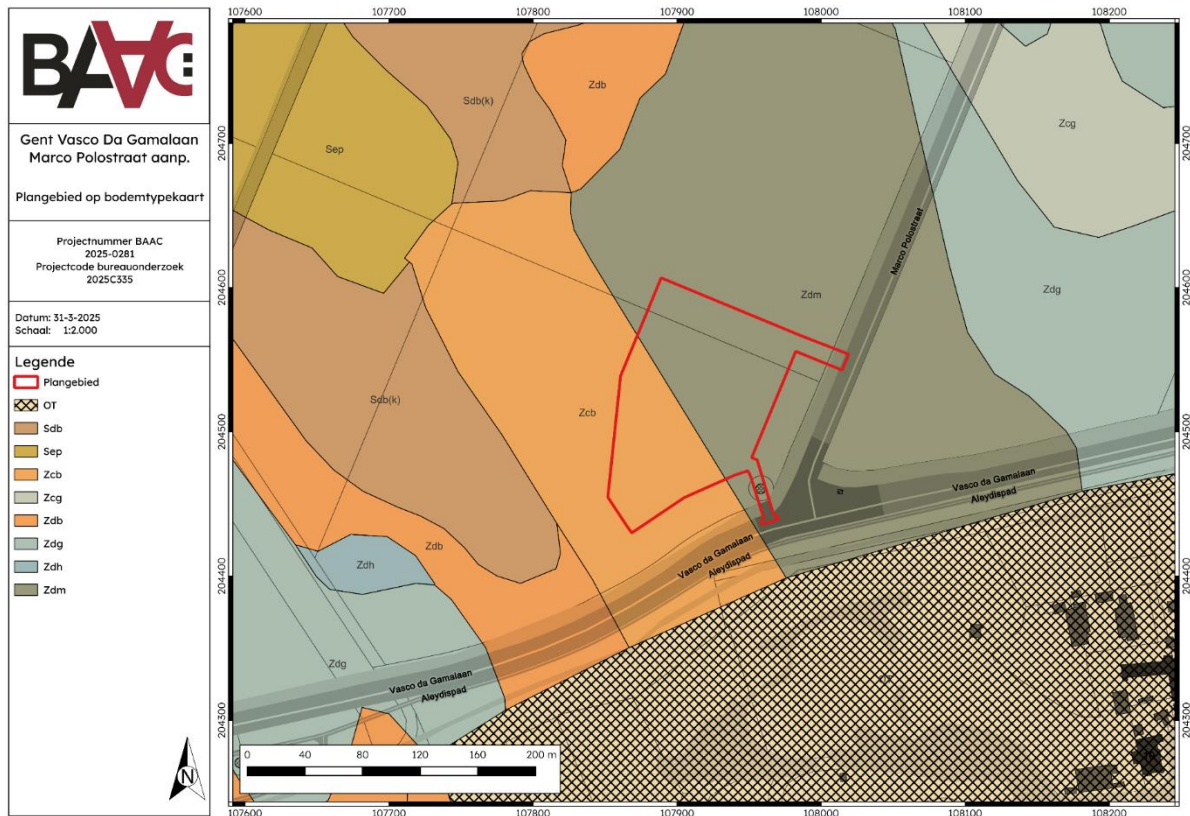
²³ VERBRUGGEN et al. 1991 p. 361

²⁴ BORREMANS 2015 p. 219

²⁵ DE MOOR et al. 1999

²⁶ BORREMANS 2015 p. 219

Plan 8: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (digitaal; 1:250; 31.03.2025)

2.2.2 Historisch kader

Het toponiem 'Evergem' verschijnt voor het eerst in historische geschriften vanaf het jaar 966. In dat jaartal werd op een historisch document, momenteel ondergebracht in het staatsarchief van Düsseldorf (Burtscheid), de vermelding gemaakt van het woord *Euergehem*. Het woord is afkomstig van het Germaanse *Eburinga haim*, wat zoveel als 'woning van de lieden van Eburo' betekent. Het woord *Ebura* betekent 'ever'.²⁷ Het document betreft een oorkonde, waar koning Lotharius op verzoek van de abt van de Sint-Baafsabdij, de abdij in haar rechten bevestigde en haar bezittingen, oa. Evergem, opgesomd worden.²⁸

De oudste bewoningskern van Evergem valt te situeren aan de zandige kouter ten noorden van de Kale-Durmevallei. De Durme - Kale was van groot belang voor het ontstaan van het dorp en vormde de zuidelijke grens van de gemeente met Wondelgem. Het deel van de waterloop tussen Rodenhuize en Langerbrugge werd in het midden van de 16de eeuw opgenomen in de nieuw aangelegde Sassevaart. Het zuidelijk deel verdween bij het graven van de Ringvaart rond Gent.

Evergem behoorde tot het Merovingisch kroondomein, de *Fiscus Marca*. Vanaf de 10de eeuw was het dorp in handen van de Sint-Baafsabdij. Echter, na de invallen van de Noormannen, werd de macht herverdeeld en kregen de heren van Dendermonde de voogdij. Enkel het gebied tussen Doornzele en het dorpscentrum bleef onder controle van de abdij. Het domein van de nieuwe voogden van Evergem kwam vermoedelijk in de 10de eeuw tot stand en vanaf de 11de eeuw vonden de eerste ontginningen plaats. Vanaf 1189 start een tweede ontginningsfase, ditmaal te Wippelgem en Kerkbrugge. Vanaf 1215 de derde. In die eeuw

²⁷ GYSSELING 1960

²⁸ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2018, ID: 121317

kreeg de Sint-Baafsabdij vele verloren gegane gronden terug in bezit, in opdracht van Johanna van Constantinopel. Enkel Doornzele (en Belzele) bleven in handen van de Graaf van Vlaanderen en Heren van Gavere. Evergem werd, voornamelijk in de 14de en 15de eeuw, herhaaldelijk geteisterd door oorlogen. Ook tijdens de Franse veroveringen aan het eind van de 17de – begin 18de eeuw werd het dorp zwaar getroffen.²⁹

Doornzele is één van de oudste wijken van Evergem. Ze wordt tevens vermeld in het charter uit 966. Vanaf het eerste kwart van de 13de eeuw vestigen zich hier Benedictessen van de abdij van Gistel. Zij vormen hier later een zelfstandige religieuze gemeenschap. Rond 1234 is er sprake van de stichting van een abdij in Doornzele. Deze speelde een belangrijke rol in de lokale ontginningsbeweging.³⁰ Doornzele is voornamelijk gekend voor haar mooi bewaarde dries, van ca. 16 hectare groot. De dries heeft zich gevormd rondom een noordoost – zuidwest georiënteerde weg. Van het gehucht Doornzele is pas sprake vanaf 1337. Het betrof een sterk geïsoleerde nederzetting, afgesloten door de oude Sassevaart, zonder administratieve of juridische banden met Evergem. In het noorden bevond zich het bovengenoemde klooster en kasteel van de heren van Dendermonde. Het zuidelijk gedeelte was voornamelijk bebouwd met kleine dorpswoningen en hoeves.³¹ Het gehucht ontstond rond de dries, die behoorde tot de cisterciënzerabdij. De inwoners van Doornzele kregen deze oppervlakte in een gemeenschappelijk vruchtgebruik. De abdij coördineerde onder andere de landbouw en cultivering in de streek. De kloostergemeenschap werd rond 1796 door de Fransen ontbonden.³²

2.2.3 Cartografische bronnen

Ferraris (1771-1778)

Op de Ferrariskaart (Plan 9) is te zien dat het plangebied geheel wordt ingenomen door landbouwgrond. Slechts ten zuidoosten is een site met walgracht te zien. In het zuiden loopt een waterweg en in het westen een wegenis. Geen hiervan grenzen aan het plangebied.

Vandermaelen (1846-1854)

Ter hoogte van het plangebied wordt op de Vandermaelenkaart (Plan 10) dezelfde situatie als op de Ferrariskaart afgebeeld. Ten oosten is er sprake van de Geusen Hoek.

Atlas der Buurtwegen (1843-1845)

Op de Atlas der Buurtwegen (Plan 11) is te zien dat de percellering is aangepast. Verder zijn er geen wijzigingen ten opzichte van voorgaande kaarten.

Popp (1842-1879)

De Poppkaarten (Plan 12) beelden ter hoogte van het plangebied dezelfde situatie uit als op de Atlas der Buurtwegen.

²⁹ LALOO & BLANCHART 2010

³⁰ LALOO & BLANCHART 2010

³¹ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2018, ID: 103796

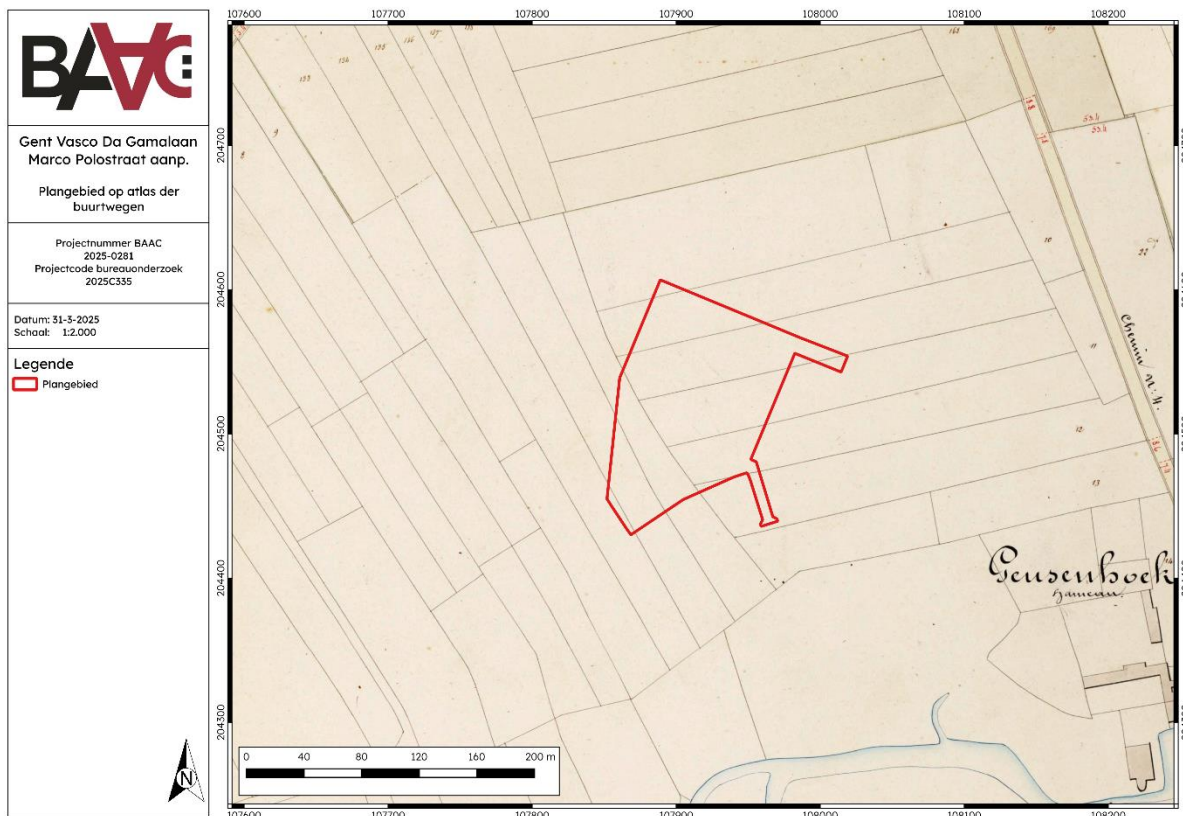
³² AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2018, ID: 135220

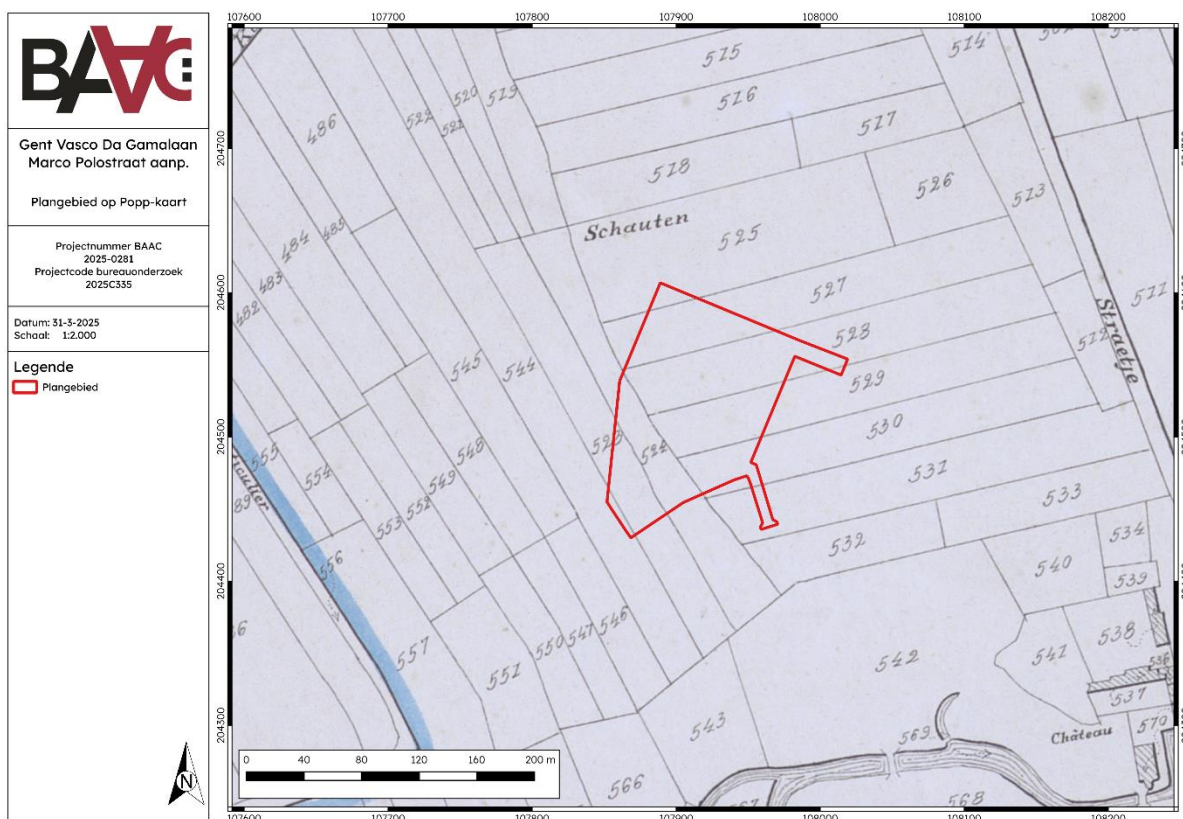
Plan 9: Plangebied op de Ferrariskaart (analoog; 1:25.000; 31.03.2025)

Plan 10: Plangebied op de Vandermaelenkaart (analoog; 1:20.000; 31.03.2025)

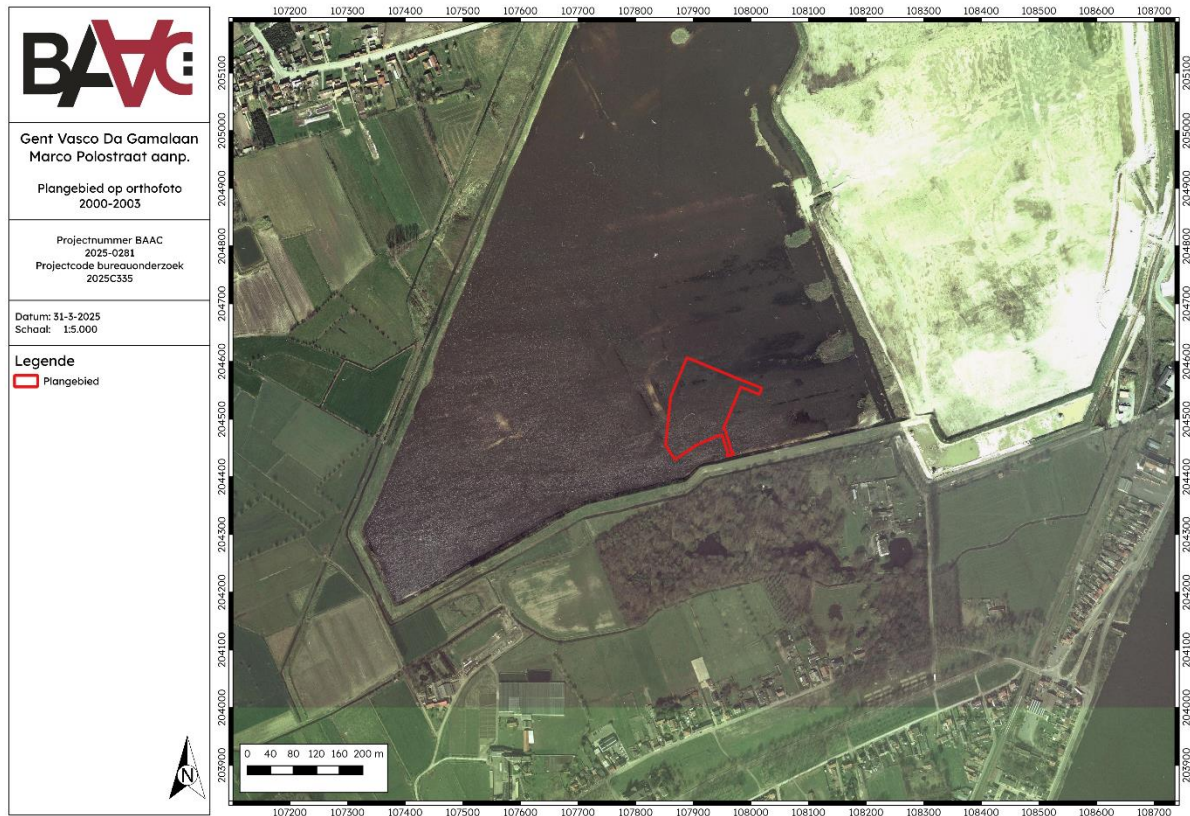
Plan 11: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen (analoog; 1:2500; 31.03.2025)

Plan 12: Plangebied op de Poppkaart (analoog; 1:1.250-1:7.500; 31.03.2025)

2.2.4 Orthofotografische bronnen

Op de orthofoto uit 2000-2003 is de eerste fase van de ophogingen bij de aanbouw van het Kluizendok te zien ter hoogte van het plangebied. De nieuw opgeworpen baggerspecie is duidelijk af te lezen.

Plan 13: Orthofoto uit 2000-2003 (digitaal; 1:1; 31.03.2025)

2.2.5 Archeologisch kader

Centrale Archeologische Inventaris

De Centrale Archeologische Inventaris (CAI) is een databank van archeologische vindplaatsen in Vlaanderen. Dit overheidsinstrument helpt een inschatting te maken over het archeologisch potentieel van het plangebied. Voor het plangebied zelf aan de Vasco Da Gamalaan zijn geen archeologische waarden gekend (Plan 14).³³ Rondom het projectgebied zijn de volgende meldingen gekend (Tabel 2):

Ten westen van het plangebied werd over een grote oppervlakte enkele vooronderzoeken uitgevoerd met uiteenlopende resultaten. Vooral het grootschalige onderzoek aan het kluizendok leverde vondsten en sporen uit diverse perioden (steentijd, ijzertijd, Romeinse periode, middeleeuwen) op.

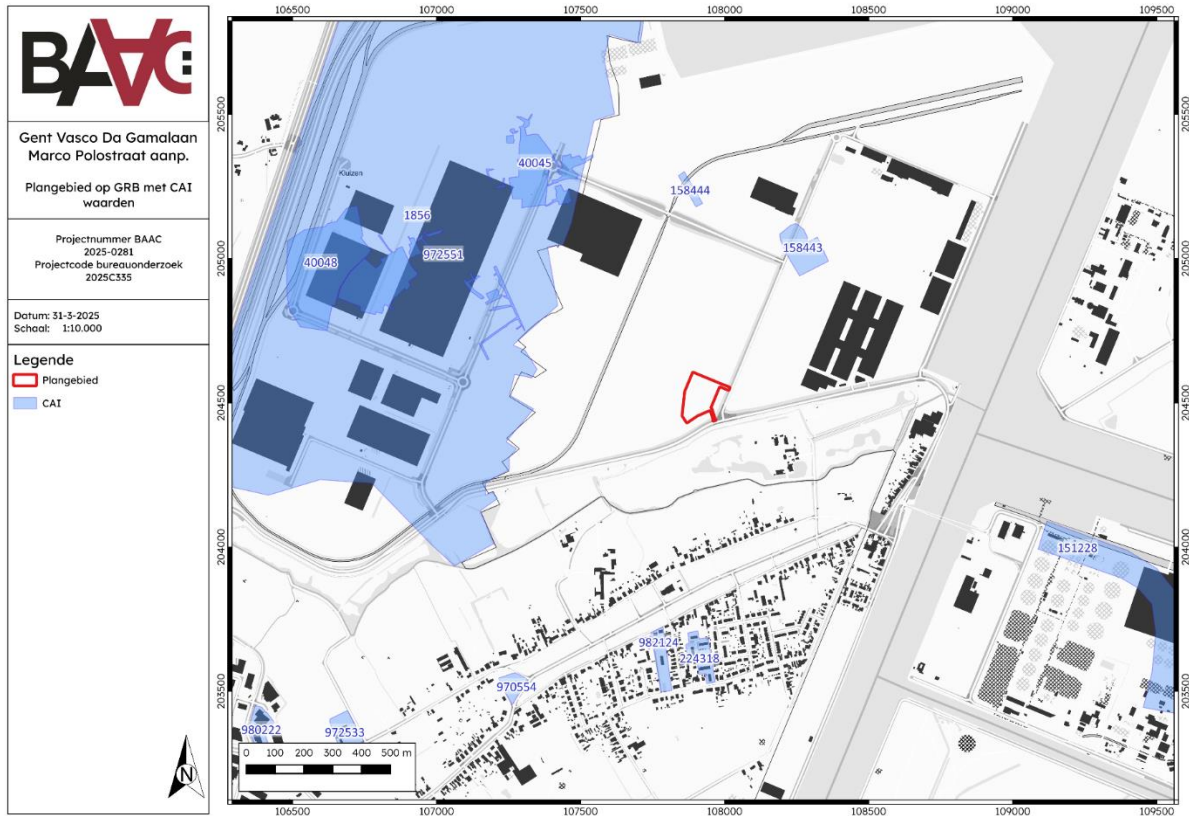
³³ CAI 2024

Tabel 2: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.³⁴

CAI ID	Naam	Locatie	Structuren	Gebeurtenistypes	Typologieën	Materiaal	Datering
1856	Kluizendok	Ertvelde (Evergem)	Mesolithische spits, Neolithische artefacten, Middeleeuwse houtskoolmeilers, Romeinse bewoningskernen	archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem, archeologische opgravingen	archeologische objecten, houtskoolbranderijen, losse vondsten, nederzettingen	lithisch materiaal	mesolithicum, Midden-Romeinse tijd, volle middeleeuwen, vroegneolithicum
40045	Kluizendok - 't Zandeken	Ertvelde (Evergem)	Romeinse nederzetting (1ste-2de E), Waterput (6de-5de E v.Chr.)	archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem, archeologische opgravingen, erfgoedonderzoek	nederzettingen, waterputten	aardewerk	Midden-Romeinse tijd, vroege ijzertijd
40049	Puymeerschen	Ertvelde (Evergem)	Grondsporen	archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem, archeologische opgravingen	nederzettingen		Midden-Romeinse tijd
158443	Vasco da Gamalaan I	Vasco da Gamalaan (Gent)	Onbepaald	kaartstudie	sites met walgracht		late middeleeuwen

³⁴ CAI 2024

CAI ID	Naam	Locatie	Structuren	Gebeurtenistypes	Typologieën	Materiaal	Datering
158444	Twaalf Roeden (HSGK 10)	Twaalf Roeden (Gent)	Bunker	historische studie	bunkers		WO I
224318	Lochtingstraat	Lochtingstraat (Evergem)	Grondsporen	archeologisch vooronderzoek met ingreep in de bodem			nieuwe tijd
982124	Doornzele Lochtingstraat	Lochtingstraat 62 (Evergem)	Sporen nieuwe tijden, Sporen nieuwste tijden, Nederzettingssporen late middeleeuwen	archeobotanisch onderzoek, archeologische opgravingen, landschappelijk booronderzoek, onderzoek van gewervelde diersoorten, palynologisch onderzoek, proefsleuven en proefputten i.f.v. sporensites	afvalkuilen, beerputten, grachten (infrastructuur), greppels, kuilen, paalsporen, sporen, waterkuilen	aardewerk, bot (dierlijk), metaal	13de eeuw, 14de eeuw, late middeleeuwen, nieuwe tijd

Plan 14: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart³⁵ (digitaal; 1:250; 31.03.2025)

2.3 Synthese onderzoeksresultaten

2.3.1 Datering en interpretatie onderzoeksterrein

Op basis van de resultaten van het assessmentonderzoek kan al een eerste inschatting gemaakt worden van een datering van het plangebied. Aan de hand van de cartografische bronnen en de CAI-kaart kan aangetoond worden dat er een indicatie is voor menselijke aanwezigheid in de omgeving van het plangebied in het verleden en dit vanaf de prehistorie tot de nieuwe tijd. Het plangebied zelf bleef onbebouwd tot de ophoging met baggerspecie (3 m) tussen 2000 en 2003.

2.3.2 Archeologische verwachting

Aan de hand van de historische informatie en het kaartmateriaal kan niet met zekerheid gezegd worden of er archeologische waarden in het plangebied aanwezig zijn. Het plangebied werd niet specifiek bij naam vermeld in de historische bronnen.

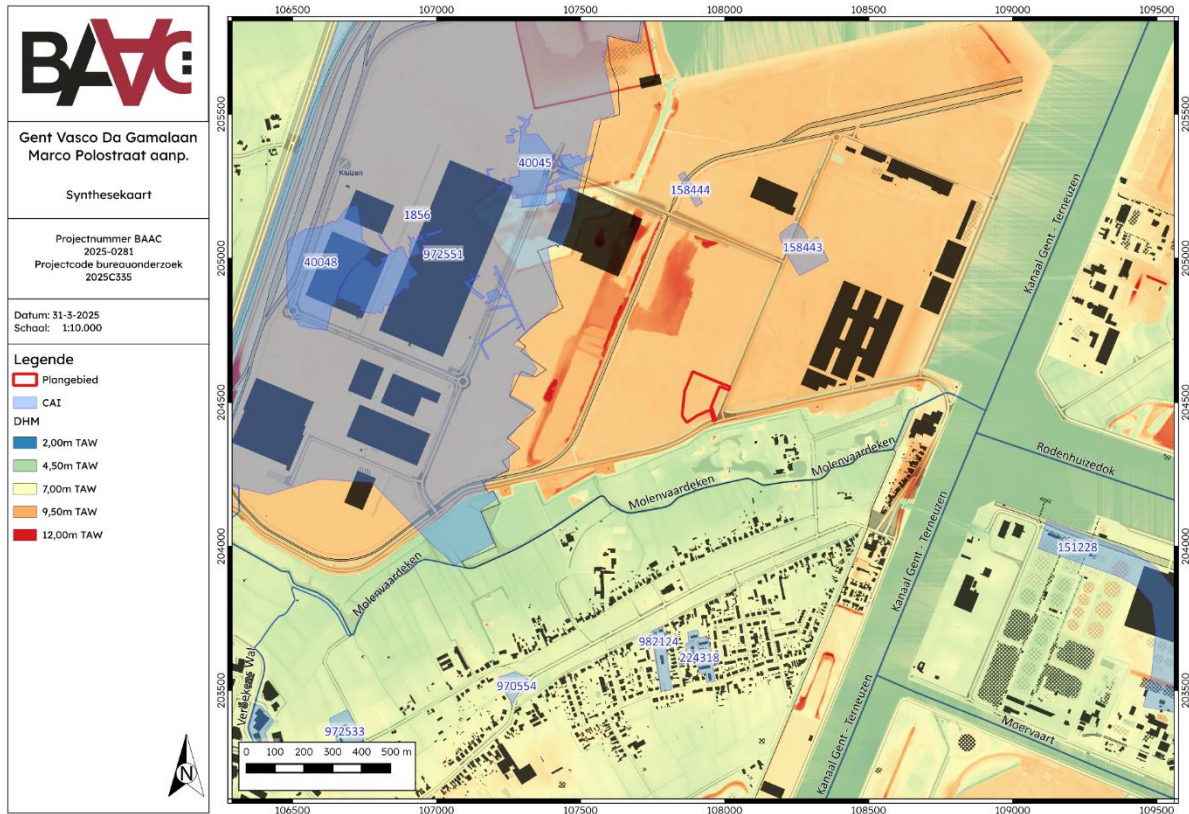
Voor de oudere perioden (steentijden-metaaltijden-Romeinse periode) is er niets voorhanden wat betreft historische of archeologische bronnen die relevant zijn voor het plangebied. De CAI-waarden rondom het plangebied variëren van vondsten uit de steentijd tot waarden uit

³⁵ CAI 2024

de Eerste Wereldoorlog. Het valt dus zeker niet uit te sluiten dat er nog een archeologische verwachting is voor het plangebied onder de ophogingen met baggerspecie.

2.3.3 Synthesepan

Op het synthesepan (Plan 15) wordt het plangebied weergegeven op het DHM met omliggende waterwegen en CAI-waarden.

Plan 15: Synthesekaart (digitaal; 1:250; 31.03.2025)

2.4 Besluit

2.4.1 Potentieel op kennisvermeerdering

Naast het inschatten van de archeologische verwachting is het belangrijk om het potentieel op kennisvermeerdering nader te bekijken. Dit wil zeggen dat geanalyseerd wordt in welke mate het uit te voeren onderzoek kan bijdragen tot concrete kenniswinst.

Indien binnen het plangebied archeologische vondsten, sporen of structuren aan het licht komen uit de steentijden, metaaltijden en de Romeinse periode kan dit een grote vermeerdering zijn van kennis, niet alleen voor het plangebied maar ook voor de directe omgeving. Hetzelfde geldt voor vondsten, sporen en structuren uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd.

Er kan echter aangetoond worden dat het volledige plangebied met ca. 2 m tot ter hoogte van het plangebied zelfs 3 m aan baggerspecie is opgehoogd. De geplande werken zullen slechts zeer lokaal tot dieper dan deze diepte reiken (bvb. enkel de regenwaterput en septische put),

waardoor de oorspronkelijke archeologische lagen niet zullen verstoord worden. Er is dus een potentieel op kenniswinst, maar het oorspronkelijk maaiveldniveau zal voor het overgrote deel niet verstoord worden.

2.4.2 Afweging noodzaak verder vooronderzoek

Op basis van het uitgevoerde archeologisch vooronderzoek is er onvoldoende informatie over de aan- of afwezigheid van een archeologische site. Het kennispotentieel kon voldoende bepaald worden. Volgens de beslissingsboom voor verder archeologisch vooronderzoek³⁶ is verder vooronderzoek niet aangewezen.

³⁶ AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED 2020 fig.3

3 Samenvatting

Naar aanleiding van een omgevingsvergunningsaanvraag voor stedenbouwkundige handelingen aan de Vasco Da Gamalaan te Gent heeft BAAC Vlaanderen bv een archeologienota opgesteld. Momenteel wordt het gebied ingenomen door braakliggend terrein. Er kon enkel een bureauonderzoek uitgevoerd worden aangezien het terrein nog niet in eigendom is.

Op het plangebied worden nutsvoorzieningen voor elektriciteit gepland. Deze zouden het potentieel aanwezige archeologische erfgoed kunnen verstoren. Het bureauonderzoek kon geen uitsluitsel geven over de aan- of afwezigheid van een archeologische site maar wel over het kennispotentieel.

Indien binnen het plangebied archeologische vondsten, sporen of structuren aan het licht komen uit de steentijden, metaaltijden en de Romeinse periode kan dit een grote vermeerdering zijn van kennis, niet alleen voor het plangebied maar ook voor de directe omgeving. Hetzelfde geldt voor vondsten, sporen en structuren uit de middeleeuwen en de nieuwe tijd.

Er kan echter aangetoond worden dat het volledige plangebied met bijna 3 m aan baggerspecie is opgehoogd. De geplande werken zullen slechts erg lokaal (18m²) dieper reiken, waardoor de oorspronkelijke archeologische lagen niet zullen verstoord worden. Er is dus een groot potentieel op kenniswinst, maar het oorspronkelijk maaiveldniveau zal niet verstoord worden. BAAC Vlaanderen adviseert dus geen verder vooronderzoek.

4 Lijsten

4.1 Figurenlijst

Figuur 1: Zicht op het plangebied de dato 01/04/2025	7
Figuur 2: Doorsnede van de toekomstige inplanting gebouw 1	9
Figuur 3: Doorsnede toekomstige inplanting gebouw 2	10
Figuur 4: Hoogteverloop terrein	14
Figuur 5: Zicht op de ophoging vanaf het oorspronkelijke maaiveld. Op de achtergrond is de windmolen (binnen het plangebied gelegen) zichtbaar	15
Figuur 6: De vorming van de Vlaamse Vallei in de loop van het Pleistoceen.....	17
Figuur 7: Schematische voorstelling van een vlechtend geulenpatroon, zoals dit in de Vlaamse Vallei actief was in het Weichseliaan	18
Figuur 8: Schematische voorstelling van een meanderend rivierenpatroon, zoals dit in de vallei van de Leie/Schelde actief is vanaf het laatglaciaal. 1: Kronkelwaarden (binnenkant van de rivierbocht), 2: Oeverwal (buitenkant van de rivierbocht), 3: Komgronden, 4: Oude, verlande riviermeander.	19

4.2 Plannenlijst

Plan 1: Plangebied op topografische kaart (digitaal; 1:10.000; 31.03.2025)	2
Plan 2: Plangebied op kadasterkaart (GRB) (digitaal; 1:250; 31.03.2025)	3
Plan 3: Plangebied op de meest recente orthofoto (digitaal; 1:1; 31.03.2025).....	4
Plan 4: Plangebied met weergave van toekomstige inplanting op orthofoto (digitaal; 1:1; 24.05.2024)	11
Plan 5: Plangebied op het Digitaal Hoogtemodel van Vlaanderen (DHM) met waterwegen, geplot op GRB (digitaal; 1:250; 31.03.2025).....	15
Plan 6: Plangebied op de tertiairgeologische kaart (digitaal; 1:250; 31.03.2025)	20
Plan 7: Plangebied op de quartairgeologische kaart 1:50.000 (digitaal; 1:250; 31.03.2025).....	21
Plan 8: Plangebied op de bodemkaart van Vlaanderen (digitaal; 1:250; 31.03.2025)	22
Plan 9: Plangebied op de Ferrariskaart (analoog; 1:25.000; 31.03.2025)	24
Plan 10: Plangebied op de Vandermaelenkaart (analoog; 1:20.000; 31.03.2025)	24
Plan 11: Plangebied op de Atlas der Buurtwegen (analoog; 1:2500; 31.03.2025).....	25
Plan 12: Plangebied op de Poppkaart (analoog; 1:1.250-1:7.500; 31.03.2025).....	25
Plan 13: Orthofoto uit 2000-2003 (digitaal; 1:1; 31.03.2025).....	26
Plan 14: Plangebied en omgeving op de CAI-kaart (digitaal; 1:250; 31.03.2025).....	29
Plan 15: Synthesekaart (digitaal; 1:250; 31.03.2025)	30

4.3 Tabellenlijst

Tabel 1: Geplande werken - overzicht	8
Tabel 2: Archeologische waarden in de CAI in de onmiddellijke omgeving van het plangebied.	27

5 Bibliografie

- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2020. Een beslissingsboom voor verplicht archeologisch vooronderzoek. Available at: https://www.onroerenderfgoed.be/assets/files/content/images/stroomschema_stedenbouwkundig-verkaveling_v7.pdf.
- AGENTSCHAP ONROEREND ERFGOED, 2024. Inventaris Onroerend Erfgoed. Gebieden Geen Archeologie. *Inventaris Onroerend Erfgoed*. Available at: <https://inventaris.onroerenderfgoed.be/aanduidingsobjecten?categorie=GGA>.
- BORREMANS, M., 2015. *Geologie van Vlaanderen*, Gent: Academia Press.
- BROOThAERS, L., 2003. *Geologie van Vlaanderen, een schets*, Brussel.
- CAI, 2024. Centraal Archeologisch Inventaris. Available at: <http://cai.onroerenderfgoed.be/>.
- DATABANK ONDERGROND VLAANDEREN, 2023. Portaal. Available at: <https://www.dov.vlaanderen.be/portaal/>.
- GEOPUNT VLAANDEREN, 2024. Catalogus. Available at: <https://www.geopunt.be/catalogus>.
- GYSSELING, M., 1960. *Toponymisch woordenboek van België, Nederland, Luxemburg, Noord-Frankrijk en West-Duitsland (vóór 1226)*, Belgisch Interuniversitair Centrum voor Neerlandistiek. Available at: <http://bouwstoffen.kantl.be/tw/facsimile/?page=toc>.
- LALOO, P. & BLANCHART, H., 2010. *Evergem-Nest. Archeologisch proefsleuvenonderzoek 03/02-12/03/2010. GATE-rapport 3a*, Gent.
- DE MOOR, G. & MOSTAERT, F., 1993. *Geomorfologische kaart van België 1:50000*, Leuven.
- DE MOOR, G., VERMEIRE, S. & ADAMS, R., 1999. *Geologie van het quartair, kaartblad 22 Gent*, Gent.
- VAN STRYDONCK, M., DE MULDER, G. & ALDERWEIRELDT, M., 2000. *De Schelde: verhaal van een rivier*, Leuven: Davidsfonds Uitgeverij nv.
- VERBRUGGEN, C., DENYS, L. & KIDEN, P., 1991. Paleo-ecologische en geomorfologische evolutie van Laag- en Midden-België tijdens het Laat-Kwartair. *De Aardrijkskunde*, 1991/3, pp.357-376.